
MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I INTEGRACIJE

Predavanje 8

Gradivo za ispit

Regionalne ekonomske integracije u Evropi

- Evropsko udruženje slobodne trgovine – EFTA
- Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini – CEFTA
- Zona slobodne trgovine u Jugoistočnoj Evropi – CEFTA 2006 (nova CEFTA)

EVROPSKO UDRUŽENJE SLOBODNE TRGOVINE

(European Free Trade Association – EFTA)

Evropsko udruženje slobodne trgovine (EFTA) osnovale su Austrija, Danska, Norveška, Portugal, Švedska, Švajcarska i Velika Britanija potpisivanjem takozvane Štokholmske konvencije 1960. godine. U prilog osnivanja EFTA-e, nekoliko važnih momenata je odigralo presudnu ulogu:

1. neuspeh pregovora u okviru Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju (OEEC) oko stvaranja zone slobodne trgovine za sve zemlje članice ove organizacije;
2. osnivanje Evropske ekonomske zajednice i
3. politička neutralnost nekih zemalja koje su pretendovale na članstvo u novoj ekonomskoj zajednici.

Glavni inicijator za osnivanje EFTA-e bila je Velika Britanija. Nastojanje Velike Britanije da se formira EFTA tesno je vezano uz nesporazume oko njenog pristupanja Evropskoj ekonomskoj zajednici – ona je odložila pristupanje EEZ za kasnije vreme i istovremeno je nastojala, da u saradnji sa nekim drugim državama osnuje zasebnu ekonomsku integraciju koja bi počivala na daleko fleksibilnijim osnovama nego što je to slučaj sa Evropskom ekonomskom zajednicom. Države osnivači EFTA-e su smatrale da će osnivanjem EFTA-e u velikoj meri ublažiti negativne posledice po svoje nacionalne privrede do kojih će doći zbog osnivanja EEZ. Bez nekih posebnih zaključaka o eventualnoj fuziji svojih nacionalnih privreda, dogovorile su se o dve bitne stvari:

- usaglasile su se da će u međusobnoj razmeni ukinuti carine i druga ograničenja s istim dejstvom i to tempom kojim otprilike idu zemlje EEZ i
- da će u odnosima prema trećim zemljama i dalje sačuvati individualnost svojih nacionalnih carinskih politika, koje će menjati u skladu s interesima svojih privreda.

Nadležnost EFTA-e je regulisanje trgovinskih odnosa država članica ove zone slobodne trgovine u skladu sa Štokholmskom konvencijom. Temeljni cilj EFTA-e je dakle, postizanje slobodne trgovine industrijskim proizvodima između zemalja članica i ekspanzija u trgovini poljoprivrednim proizvodima. Ostali ciljevi su takođe definisani Štokholmskom konvencijom:

- Osiguranje kontinuirane privredne ekspanzije celog integrisanog područja i svake zemlje članice
- Ostvarivanje uslova za punu zaposlenost
- Racionalno korišćenje raspoloživih resursa
- Poboljšanje životnog standarda stanovnika integrisanog područja
- Osiguranje finansijske stabilnosti nacionalnih privreda

Fleksibilnost Udruženja dolazi do izražaja i u njegovoj organizaciji. Vrhovni (najviši) organ je **Savet EFTA** (EFTA Council), a čine ga misije koje predvode ministri ili stalni predstavnici – šefovi misija. Savet EFTA predstavlja forum u kome se zemlje članice konsultuju, zajedno istupaju i pregovaraju. Sastaje se jednom mesečno na nivou šefova stalnih misija pri EFTA u Ženevi, a dva puta godišnje na ministarskom nivou. U bitnim stvarima odluke se donose jednoglasno, a u sporednim je dovoljna većina glasova. Savet reguliše odnose članica u skladu sa Štokholmskom konvencijom, odlučuje o odnosima sa trećim zemljama, bavi se administrativnim i budžetskim poslovima. Kao pomoćni organi formiraju se razni komiteti i ekspertske radne grupe.

Štokholmska konvencija je predvidela uspostavljanje zone slobodne trgovine između zemalja potpisnica za industrijske proizvode. U tom cilju bilo je predviđeno da se u roku od 10 godina od osnivanja EFTA-e (do 1970. godine) ukinu sve carine i kvantitativna ograničenja u trgovini industrijskim proizvodima između zemalja članica Udruženja. Cilj je postignut i pre predviđenog roka, tako da su sve interne carine ukinute krajem 1966, a kvantitativna ograničenja već sredinom 1965. Dinamika liberalizacije u okviru EFTA-e je ubrzana po ugledu na EEZ.

Kad je reč o proširenju EFTA-e, ubrzo posle osnivanja Udruženju pristupa Finska (1961.) kao pridruženi član koji ima ista prava i obaveze u pogledu trgovinske saradnje sa zemljama EFTA-e. Za Finsku je ovo bilo od izuzetne važnosti jer su njeni najznačajniji trgovinski partneri bile upravo zemlje članice EFTA-e. Finska postaje punopravni član EFTA-e tek 1986.

Posle Finske, u članstvo EFTA-e ulazi Island (1970). Iako član Nordijskog saveta, Island ranije nije bio zainteresovan za rad EFTA-e jer nije imao razvijenu industriju (ribarstvo je u Islandu bila glavna privredna grana). Da bi pomogle Islandu, zemlje EFTA-e su osnovale Fond za industrijalizaciju Islanda.

Proširenje EFTA-e je teklo sve do 1972.godine kada članstvo počinje da se osipa zbog priključenja Evropskoj ekonomskoj zajednici. Te godine su Velika Britanija i Danska nepustile članstvo EFTA-e i postale članice EEZ. U Hagu je još 1969.godine izražena želja da se omogući veća trgovinska saradnja EEZ i članica EFTA-e, kako se ne bi stvarale nove trgovinske barijere u Evropi. Ova ideja je još više dobila na značaju prelaskom značajnih trgovinskih partnera iz EFTA-e u EEZ, tako da su u Briselu 1972. godine zaključeni bilateralni ugovori između EEZ i Austrije, Islanda, Portugalije, Švedske i Švajcarske. Ovi ugovori su predviđali postepeno snižavanje

carina na trgovinu industrijskim proizvodima. Iste ovakve sporazume su potpisale i Norveška i Švedska 1973. godine, čime je uspostavljena zona slobodne trgovine između EEZ i zemalja članica EFTA-e u oblasti međusobne trgovine industrijskim proizvodima (osim za osetljive proizvode, za koje su carine ukinute tek 1983.). Ovi sporazumi (ugovori) su se kasnije proširili i na nove članice EEZ (Grčku i Španiju).

Zbog ulaska u EEZ, Portugalija je takođe napustila EFTA-u 1985. godine. Napuštanje država članica EFTA-u zbog priključivanja EEZ, pojačalo je tendenciju da EEZ i zemlje EFTA-e još više i bolje sarađuju. U tom smislu, usvojena je Luksemburška deklaracija (1984.) koja je predviđala osnivanje, do tada najvećeg sistema slobodne trgovine. Praktična realizacija ove deklaracije sprovedena je kroz 20 projekata uklanjanja trgovinskih barijera u raznim oblastima, sve do 1988. godine. Već od naredne godine (1989.), počeo je rad na novom sporazumu koji odražava težnju ka institucionalizaciji odnosa između EEZ i članica EFTA i stvaranju Evropskog ekonomskog prostora (European Economic Area, EEA). Ovaj ugovor je predvideo da zemlje EFTA biraju oblasti iz sporazuma EEZ u okviru kojih žele da sarađuju i njime se uspostavlja slobodno kretanje ne samo roba već i usluga, ljudi i kapitala između ove dve integracije.

Lihtenštajn je postao punopravni član EFTA-e 1991. godine, a do tada je učestvovao u EFTA-i preko Švajcarske s kojom je u ekonomskoj uniji. Finska, Austrija i Švedska napustile su članstvo EFTA-e 1995. godine i postale članice EEZ.

Ugovor o evropskom ekonomskom prostoru stupio je na snagu januara 1994. godine i on važi u odnosima EEZ sa Norveškom, Islandom i Lihtenštajnom, dok Švajcarska svoje odnose sa EEZ i dalje reguliše na bazi bilateralnih trgovinskih ugovora. Organi osnovani u cilju sprovođenja EEA ugovora, su:

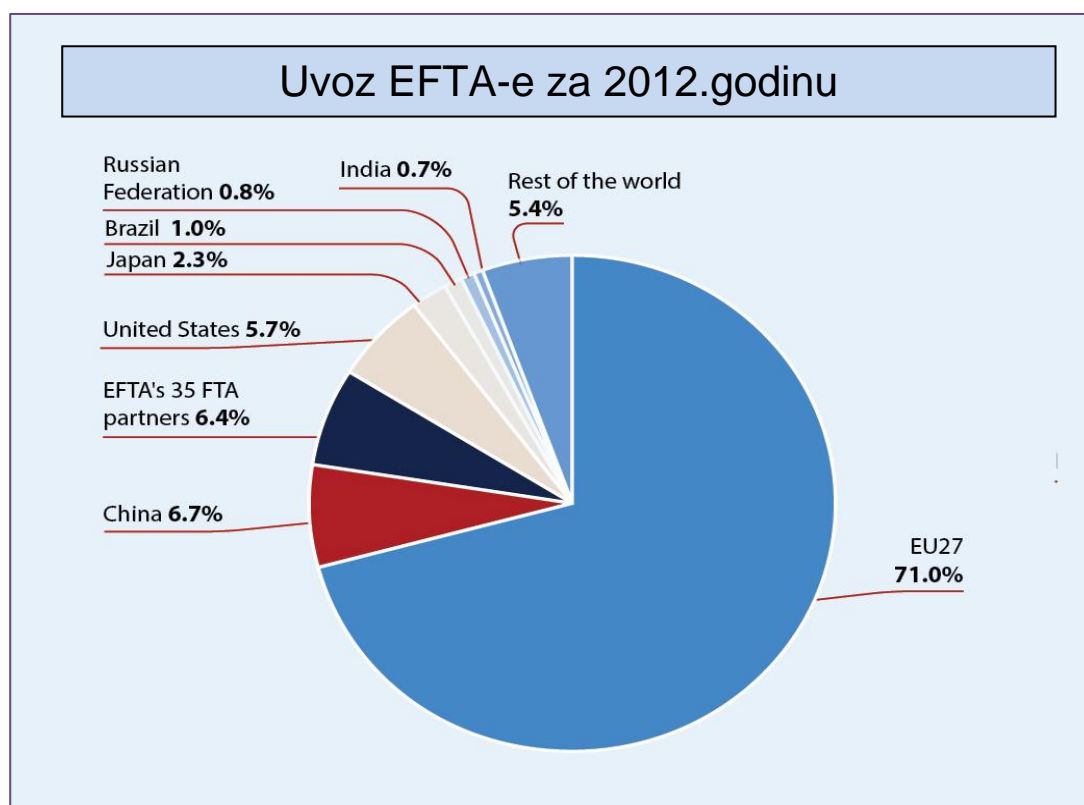
- Savet EEA
- Zajednički komitet EEA
- Zajednički parlamentarni komitet EEA i
- Konsultativni komitet EEA

Osim saradnje sa EEZ, EFTA od 1967. godine razvija odnose i sa trećim zemljama (nečlanicama EEZ). Prvi takav ugovor potpisan sa SFRJ koji je važio do raspada zemlje. Kasnije je EFTA potpisala ugovor sa Španijom (1979.), a ovaj ugovor je značajan zato što je prvi put EFTA potpisala sporazum kao jedinstven entitet (ona nije imala zajedničku trgovinsku politiku kao EEZ). Do 1990, svi sporazumi EFTA-e i drugih zemalja odnosili se samo na uklanjanje barijera u trgovini robom. Od 1990. godine, raspadom Istočnog bloka, EFTA zaključuje veliki broj sporazuma sa zemljama centralne i istočne Evrope i sa zemljama van Evrope. Ovi ugovori se nazivaju „**ugovorima druge generacije**“ jer pored trgovine robom regulišu i trgovinu uslugama, investicijama, javnim nabavkama, zaštitu intelektualne svojine i slično. EFTA trenutno ima zaključeno 25 sporazuma o slobodnoj trgovini koji uključuju 35 zemalja.

Ovakvi sporazumi sa trećim zemljama – **ugovori druge generacije** – doveli su do toga da je trgovina EFTA-e sa nečlanicama bila liberalnija nego intraregionalna trgovina u okviru EFTA-e. Zbog toga je u Valduzu usvojena konvencija koja je izmenila Štokholmsku konvenciju. Prema Valduskoj konvenciji, trgovinski odnosi između zemalja EFTA-e ne uključuju samo industrijske proizvode nego i usluge, slobodno kretanje ljudi, zaštitu intelektualne svojine, javne nabavke, investicije i transport. Ovom konvencijom obuhvaćene su i odredbe o EEA.

Danas područje EFTA-e, sa skoro 13,5 miliona stanovnika i vrlo visokim *per capita* dohotkom (dohotkom po glavi stanovnika) predstavlja jedno od najrazvijenijih područja u svetu. EFTA je treći po veličini trgovinski partner Evropske unije kad je reč o robama, a drugi kad je reč o uslugama. Najveći trgovinski partner EFTA-e je Evropska unija – 71% robe koje uvoze zemlje članice EFTA-e dolazi iz EU. Ključni izvozni proizvodi zemalja EFTA-e su: mineralna goriva i ulja, farmaceutske proizvodi, mašine i mehanički uređaji.

Na slici koja sledi prikazano je procentualno učešće pojedinih zemalja (ili grupe zemalja) u ukupnom uvozu EFTA-e za 2012. godinu (EU27-71%; Kina-6,7%; 35 zemalja sa kojima EFTA ima potpisane ugovore o slobodnoj trgovini: 6,4%; USA 5,7% itd).

Vlada Srbije je decembra 2009. u Ženevi potpisala ugovor o slobodnoj trgovini sa zemljama članicama EFTA (Srbija je dakle, jedna od 35 zemalja sa kojima EFTA ima potpisan sporazum o slobodnoj trgovini). Zbog specifične ratifikacione procedure, primena Sporazuma između Srbije i Švajcarske i Lihtenštajna počela je oktobra 2010., Srbije i Kraljevine Norveške juna 2011., a Srbije i Islanda oktobra 2011. Srbija je sa svakom državom članicom EFTA-e pojedinačno zaključila posebne bilateralne sporazume o trgovini poljoprivrednim proizvodima, koji čine sastavni deo Sporazuma.

Potpisivanje ugovora sa EFTA-om je još jedan korak ka boljem pozicioniranju Srbije u režimu slobodne trgovine. Ovaj sporazum omogućava izvoz srpskih proizvoda bez carine na tržište koje broji 13,5 miliona stanovnika i predstavlja veliku šansu ne samo za srpske proizvođače i izvoznike, već i za privlačenje novih stranih investicija, s obzirom da investicije koje su stigle iz zemalja EFTA sporazuma iznose oko dve milijarde evra, a očekuje se još više investicija.

CENTRALNOEVROPSKI SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI

(Central European Free Trade Association – CEFTA)

Odmah nakon raspada Istočnog bloka, zemlje Istočne Evrope su želele da se približe Evropskoj uniji sa tendencijom da postanu njene članice. Međutim, pošto one za to nisu bile ni ekonomski ni politički spremne, EU je sa njima započela proces partnerstva i približavanja EU, koji kao krajnji ishod ima njihovo članstvo u EU. Tri zemlje srednje Evrope: Čehoslovačka, Poljska i Mađarska su u mađarskom gradu Višegradu (Višegradska grupa) usvojile 1991.godine Deklaraciju o saradnji na putu ka evropskim integracijama. Deklaracija se odnosila na tehničku pomoć i političku podršku na putu ka EU, pri čemu ove tri zemlje nisu bile spremne za trgovinsku integraciju. Po mišljenju EU, one će se brže pripremiti za članstvo u EU ako se međusobno trgovinski povežu, nauče pravila međusobne saradnje i usvoje evropske standarde.

Na inicijativu EU, između ove tri zemlje (Čehoslovačke, Poljske i Mađarske) je zaključen Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (Central European Free Trade Association – CEFTA) u Krakovu u Poljskoj (1992), koji je stupio na snagu 1993. godine.

Sporazum je predviđao uspostavljanje **zone slobodne trgovine** između zemalja potpisnica. U pogledu trgovine industrijskim proizvodima, za 40% tih proizvoda carinske stope su eliminisane već 1993, po stupanju Sporazuma na snagu, dok su ostalih 60% industrijskih proizvoda podeljeni u dve grupe i to na: „normalne“ i „osetljive“ proizvode. Za svaku grupu je određena dinamika postepenog smanjivanja carinskih stopa, sve do njihovog ukidanja 1997. godine (za normalne proizvode) odnosno 2001. godine (za osetljive proizvode). Da bi se zona slobodne trgovine što pre uspostavila, zemlje članice kasnije menjaju ovu dinamiku, tako da su carine za „normalne“ proizvode eliminisane 1997. godine, a zona slobodne trgovine za industrijske proizvode je kompletirana 1998. godine ukidanjem i carina u trgovini „osetljivim“ industrijskim proizvodima.

Kad je reč o trgovini poljoprivrednim proizvodima u okviru CEFTA-e, liberalizacija nije bila tako sveobuhvatna – u prve dve godine carinske stope smanjene su za 20%, a u roku od 5 godina od stupanja Sporazuma na snagu carinske stope su ukupno smanjene za 50%. Ovo nije dovelo do značajnije liberalizacije u trgovini

poljoprivrednim proizvodima između zemalja potpisnica CEFTA-e. Postojala su i brojna količinska ograničenja, a samo oko 20% poljoprivrednih proizvoda se slobodno razmenjivalo. Pošto je CEFTA predstavljala subregionalnu organizaciju koja je privremena, prelazna faza ka članstvu u EU, zemlje nisu posvećivale pažnju čvršćoj integraciji u zoni CEFTA-e. EU je stimulisala saradnju u okviru CEFTA-e tako što je ovoj integraciji odobrila značajne preferencijale kroz Evropske sporazume o pridruženju Uniji koje je zaključivala pojedinačno sa zemljama članicama CEFTA-e.

Kao što je navedeno, osnivači CEFTA-e su bile tri zemlje potpisnice sporazuma iz 1992. godine. Pošto su se 1993. godine Češka i Slovačka mirno razdružile, od tada se navode 4 zemlje kao osnivači CEFTA-e. Ubrzo se postavilo pitanje proširenja članstva, pa su zemlje osnivači 1995. godine usvojile Deklaraciju na skupu u Poznanu – Poznanska Deklaracija – koja propisuje da zemlja može postati članica CEFTA-e ako ispuni tri uslova:

1. da sa svim članicama CEFTA-e ima zaključen bilateralni sporazum o slobodnoj trgovini;
2. da sa EU ima potpisan sporazum o stabilizaciji i pridruženju (Evropski sporazum);
3. da je članica Svetske trgovinske organizacije.

Slovenija je 1996. godine primljena u članstvo CEFTA-e, godinu dana kasnije primljena je Rumunija, a 1999. godine Bugarska. Bilo je još zemalja iz jugoistočne Evrope koje su zatražile pristupanje CEFTA-i, ali koje nisu ispunjavale sve navedene uslove, uglavnom vezane za odnos sa EU. Hrvatska je tek 2003. godine postala punopravna članica zone slobodne trgovine kreirane CEFTA-om. Neke članice (Češka, Slovačka, Poljska, Mađarska i Slovenija) su međutim već 2004. godine napustile CEFTA-u da bi postale članice EU, tako da je CEFTA sporazum bio sveden na samo tri članice: Rumuniju, Bugarsku i Hrvatsku.

Pribaltičke države: Estonija, Letonija i Litvanija su bile zainteresovane za povezivanje sa CEFTA-om, ali pošto su želele da ostvare veći nivo trgovinske integracije one su 1993. godine zaključile Baltički sporazum o slobodnoj trgovini (Baltic Free Trade Agreement – BAFTA), kojim su odmah ukinute carine i kvantitativna ograničenja u međusobnoj trgovini industrijskim proizvodima. Da bi produbile svoju trgovinsku integraciju, ove zemlje su 1997. godine zaključile i Sporazum o slobodnoj trgovini poljoprivrednim proizvodima koji je podrazumevao ukidanje carina, kvantitativnih ograničenja i svih dodatnih nameta na intraregionalnu trgovinu poljoprivrednim proizvodima. BAFTA je tako postala jedna od retkih regionalnih integracija sa slobodnim protokom poljoprivrednih proizvoda između zemalja članica. Necarinske barijere, koje su i dalje ograničavale intraregionalnu trgovinu, ukinute su trećim sporazumom BAFTA država 1998. godine, koji se posebno odnosio na tehničke i administrativne prepreke međusobnoj trgovini.

Zemlje BAFTA su 2004. godine pristupile EU i tada je ova subregionalna evropska integracija prestala da postoji.

Makedonija je primljena u članstvo CEFTA-e 2006. godine, čime se broj članica povećao na 4. To je trajalo samo do početka 2007. godine kada su Rumunija i Bugarska napuštaju članstvo u CEFTA-i i priključuju se EU.

Država		Pristupanje	Napuštanje
Poljska		1992.	2004.
Mađarska		1992.	2004.
Čehoslovačka	Češka	1992.	2004.
	Slovačka		
Slovenija		1996.	2004.
Rumunija		1997.	2007.
Bugarska		1999.	2007.
Hrvatska		2003.	2013.
Republika Makedonija		2006.	—

Za razliku od BAFTA-e, CEFTA nije nestala, jer su, na inicijativu Hrvatske, zemlje jugoistočne Evrope odlučile da buduću regionalnu trgovinsku saradnju iniciraju u okviru Pakta za stabilnost u jugoistočnoj Evropi, nastave u okviru izmenjenog CEFTA sporazuma, poznatog kao CEFTA 2006 ili nova CEFTA.

ZONA SLOBODNE TRGOVINE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

CEFTA 2006

Region Jugoistočne Evrope, zbog ratova i nestabilnosti tokom raspada SFRJ devedesetih godina XX veka, bio je jedan od retkih regiona sveta koji nije imao svoju regionalnu ekonomsku integraciju. Nespremne da ekonomski sarađuju, države Jugoistočne Evrope (Balkana) koje su bile politički zavađene, a politički i ekonomski nespremne za članstvo u EU, su 2000. godine odlučile da krenu u regionalno trgovinsko integrisanje. Na inicijativu Evropske unije, a u okviru Pakta za stabilnost u Jugoistočnoj Evropi¹, 2001. godine je potpisan **Memorandum o liberalizaciji i**

¹ Pakt za stabilnost u Jugoistočnoj Evropi osnovan je 1999. godine sa ciljem stabilizacije regiona

olakšanju spoljnotrgovinskih tokova od strane sedam balkanskih država: SRJ, BiH, Hrvatske, Makedonije, Albanije, Bugarske i Rumunije. Memorandumom je bilo predviđeno uspostavljanje mreže bilateralnih trgovinskih sporazuma o slobodnoj trgovini u regionu. Sporazumi su se odnosili na 90% proizvoda u razmeni, kroz eliminaciju 90% carinskih stopa i svih kvantitativnih ograničenja. Predviđeno je da se liberalizacija trgovine „osetljivim“ proizvodima vrši postupno, u roku od 6 godina, a vremenom bi se liberalizacija proširila i na usluge. Pored ovoga, sporazumima se predvidela i eliminacija necarinskih barijera u kratkom roku.

Sa ciljem stimulisanja regionalne integracije i razvoja zemalja Balkana, Evropska unija je balkanskim zemljama 2000. godine pružila unilateralno asimetrične trgovinske koncesije, takozvane **Autonomne trgovinske mere**, koje su se odnosile na 95% proizvoda u razmeni. Predviđeno je da mere važe do potpisivanja sporazuma o pridruženju zemalja Balkana EU, a najkasnije do 2005. godine, ali je njihova važnost produžena do 2010. godine. Sporazumi o pridruživanju koje zemlje Balkana zaključuju sa EU nazivaju se Sporazumi o stabilizaciji i pridruženju. Ovi sporazumi se zaključuju u okviru procesa stabilizacije i pridruženja zemalja Jugoistočne Evrope Evropskoj uniji i predviđaju uspostavljanje zone slobodne trgovine između zemalja potpisnica sa jedne strane i EU sa druge strane.

Procesu liberalizacije trgovine u regionu JIE pridružila se Moldavija (2002) i u ime Kosova UNMIK, tako da je do 2004. godine kompletirana mreža od 32 bilateralna trgovinska sporazuma kojima je liberalizovana trgovina u okviru regiona Jugoistočne Evrope. Usled problema u primeni ovih sporazuma od strane carinskih organa zemalja u regionu (bilo je problematično administrirati tako veliki broj sporazuma; nepoštovanje sporazuma od strane nekih zemalja i slično), došlo se na ideju da se mreža bilateralnih trgovinskih sporazuma zameni jedinstvenim Sporazumom o slobodnoj trgovini u Jugoistočnoj Evropi. Hrvatska je predložila da se ovaj sporazum podvede pod već postojeći Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini – CEFTA. Međutim, pošto većina zemalja Jugoistočne Evrope nije ispunjavala uslove propisane Deklaracijom iz Poznana za prijem u CEFTA-u, u Zagrebu je 2005. godine usvojena nova Deklaracija za uslove prijema u CEFTA-u – Zagrebačka deklaracija, koja redefiniše (odnosno ublažava) uslove prijema u **novu CEFTA-u**:

1. Potpisivanje sporazuma o slobodnoj trgovini sa tadašnjim članicama CEFTA-e
2. Zaključenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruženju sa EU
3. Članstvo ili posvećenost članstvu u Svetskoj trgovinskoj organizaciji (posvećenost članstvu STO podrazumeva da se zemlja nalazi u procesu pristupanja, odnosno da je spremna da poštuje pravila ove organizacije)

Osim ublaženih uslova učlanjenja, osnovni CEFTA sporazum je pretrpeo značajne izmene. Zbog toga se ovaj sporazum, koji se sada odnosi na zemlje u Jugoistočnoj Evropi skraćeno naziva **CEFTA 2006** (ili često nova CEFTA).

Sporazum CEFTA 2006 je potpisan 2006. godine (primenjuje se od 2007.) od strane osam privreda Jugoistočne Evrope: Albanija, BiH, Hrvatska, Crna Gora, Makedonija, Moldavija, Srbija i Kosovo-UNMIK. Sporazum se ne odnosi na Rumuniju i Bugarsku jer su one 1. januara 2007. godine postale članice EU. Takođe, iz istog razloga, Hrvatska polovinom 2013. godine napušta članstvo CEFTA-e 2006, tako da danas nova CEFTA broji sedam strana ugovornica sa Zapadnog Balkana.

U novom sporazumu nisu ponovo pregovarane trgovinske koncesije vezane za međusobnu robnu trgovinu zemalja regiona Jugoistočne Evrope već su samo preuzete postojeće trgovinske koncesije ispregovarane kroz bilateralne trgovinske sporazume.

Značajan napredak CEFTA-e 2006 u odnosu na mrežu bilateralnih sporazuma koji su postojali u regionu, ogleda se u sledećem:

- Efikasnija je primena sporazuma CEFTA 2006 jer se radi o jedinstvenom dokumentu a ne o sistemu 32 bilateralna sporazuma;
- Novi sporazum obezbeđuje veću pravnu sigurnost jer predviđa sistem za rešavanje sporova – sporovi koji iskrsnu mogu se rešiti pravno i efikasno, za razliku od problema koji su nastajali u slučaju sporova tokom važenja i primene bilateralnih sporazuma;
- Nova CEFTA omogućava kumulaciju regionalnog porekla, što znači da proizvodi koji su rađeni u više zemalja regiona uživaju povlastice bescarinskog uvoza u Evropsku uniju;
- Omogućena je i dijagonalna kumulacija porekla roba (sabiranje odnosno kumuliranje regionalnog porekla sa evropskim poreklom) što dozvoljava da uvezeni poluproizvodi iz Evropske unije mogu biti dorađeni i bescarinski izvezeni u EU.

Cilj CEFTA 2006 je stvaranje zone slobodne trgovine između potpisnica sporazuma do kraja 2010. godine za robu, s tim što je predviđeno i uključivanje poljoprivrednih proizvoda i usluga u ovaj aranžman. U februaru 2011. godine, potpisan je dodatni protokol koji dalje liberalizuje trgovinu poljoprivrednim proizvodima u okviru integracije. Ovaj Sporazum u stvari kreira subregionalnu trgovinsku integraciju u Evropi, na području Zapadnog Balkana, koja je privremenog karaktera i koja će egzistirati dok sve zemlje ovog regiona ne postanu članice EU, kao dominantne regionalne ekonomske integracije u Evropi. Sporazum se često smatra “predvorjem” za poslovanje u EU.

Kao ključna stavka Sporazuma CEFTA 2006 navodi se pravilo o dijagonalnoj kumulaciji porekla roba, što znači da je omogućeno kumuliranje porekla robe više zemalja u regionu – proizvod ili sirovina iz jedne CEFTA zemlje, dorađen ili obrađen u drugoj CEFTA zemlji ima poreklo zemlje u kojoj je dorađen ili obrađen (u bilateralnim sporazumima se primenjivala samo bilateralna kumulacija). Takođe,

Sporazum predviđa kumulaciju porekla i izvan CEFTA-e, sa zemljama EU, EFTA i Turskom, uz sledeće uslove:

- da svaka od članica CEFTA-e 2006 ima potpisan sporazum sa EU, EFTA ili Turskom;
- da je taj sporazum baziran na panevropskim pravilima;
- da u okviru tog sporazuma postoji protokol koji dozvoljava takvu kumulaciju.

Primena dijagonalne kumulacije porekla robe je značajna jer povećava izvozni i investicioni kapacitet regiona, rast njegove tehnološke opremljenosti i konkurentnosti a time i potreban nivo osposobljenosti proizvoda za plasman na tržište EU, kao i u globalnim okvirima.

Sporazum CEFTA 2006 omogućava širenje tržišta za sve proizvode, trgovinu pod istim uslovima za sve proizvođače, proširuje i modernizuje domen slobodne trgovine, otvara veće tržište za trgovinu i investicije i stvara institucije nadležne da upravljaju u ovoj oblasti. Predviđena je liberalizacija javnih nabavki i privlačenje investicija u zemlje potpisnice, a povećava se i šansa za izlazak na evropska tržišta po preferencijalnom, povlašćenom tretmanu. Takođe, sporazumom je predviđeno i regulisanje prava intelektualne svojine, zaštitne mere, rešavanje sporova i arbitraža.

Ono što predstavlja bitnu razliku u odnosu na raniju CEFTA-u kad je reč o članicama, jeste niži stepen razvijenosti privreda i političke stabilnosti zemalja Jugoistočne Evrope, što može imati značajan uticaj na funkcionisanje zone slobodne trgovine. U regionu još uvek postoje politički osetljiva nerazrešena pitanja, što upućuje na potrebu veoma pažljivog stvaranja zone slobodne trgovine.

Kao što se iz navedenog može zaključiti, od osnivanja zone slobodne trgovine CEFTA 2006 se mnogo očekivalo. Prvo, pretpostavljalo se da će doći do ubrzane liberalizacije trgovine robom i uslugama između članica, što se ispostavilo da nije u potpunosti tačno. Osnovni razlog spore liberalizacije trgovine robom je to što zemlje ovog regiona još uvek imaju mnogo nerešenih, pre svega političkih problema. S druge strane, različit status ovih zemalja u procesu integracije u EU opredelio je i priliv finansijskih sredstava i brzinu neophodnih ekonomskih reformi.

Očekivalo se i da će ulaganja inostranog kapitala biti mnogo intenzivnija i da će biti usmerena manje ka trgovinskom, a više ka proizvodnom odnosno infomatičkom sektoru. Takođe, očekivalo se da će nova CEFTA, kao regionalna integracija, privući mnogo više inostranog kapitala nego zemlje članice pojedinačno i da će dodatni inostrani kapital ubrzati privredni rast i razvoj zemalja članica.

Međutim, svetska ekonomska kriza je usporila priliv finansijskih sredstava, pre svega greenfield investicija, produbila socijalna raslojavanja i međusobne političke razmirice između zemalja članica. Pored ovoga, vrlo malo je urađeno na rešavanju gorućeg problema celog regiona – korupcije.

Od sporazuma CEFTA 2006 se i pored prisutnih problema i teškoća u primeni, očekuju pozitivni efekti po razvoj zemalja u regionu. Oni se ogledaju kroz:

1. Veću harmonizaciju trgovinskih odnosa u regionu, imajući u vidu da je mreža brojnih bilateralnih sporazuma zbog različitih šema značajno komplikovala međusobne trgovinske odnose, a samim tim i poslovanje preduzeća
2. Poboljšanje mehanizma za rešavanje sporova do kojih može doći u toku primene Sporazuma, što je faktor veće sigurnosti liberalizacije trgovine u regionu
3. Mogućnost primene dijagonalne kumulacije porekla robe (u trgovini između zemalja u regionu i u trgovini regiona sa EU)
4. Otvaranje novih oblasti razvoja međusobnih ekonomskih odnosa u pogledu liberalizacije trgovine uslugama, pitanja investicija, javnih nabavki, prava intelektualne svojine
5. Međusobni odnosi članica moraju se rukovoditi pravilima STO i EU – privredno sistemski ambijent Srbije ulazi u zonu prilagođavanja pravilima STO i EU, što predstavlja snažan faktor predvidljivosti i transparentnosti za strane partnere, za strane ulagače ali i za same privrednike (posebno kad se radi o malim i srednjim preduzećima koja su najosetljivija na deficite u sistemskom okviru i na slabost institucija)
6. Na duži rok biće očigledne koristi zone slobodne trgovine Jugoistočne Evrope po osnovu poboljšanja kvaliteta proizvoda, uvođenja standarda u proizvodnji i trgovini, tehnološkog napretka

Pored navedenog, cenovna konkurentnost (niža cena proizvoda) na inostranim tržištima biće očigledna u kratkom roku, odnosno već u prvim fazama spoljnotrgovinske liberalizacije (bilo da je reč o postupnom redukovanju ili potpunom ukidanju carina u međusobnoj trgovini). Cenovna konkurentnost na inostranim tržištima biće poboljšana po nekoliko osnova:

1. Sniženje (eliminacija) carina na izvozne proizvode;
2. Niži administrativni troškovi po osnovu: pribavljanja izvozne dozvole, preobimne dokumentacije, carinjenja;
3. Niže cene uvozne opreme i repromaterijala zbog sniženja (eliminacije) naših uvoznih carina

Kao problemi (prepreke, teškoće) koji usporavaju intenzivniju integraciju zemalja CEFTA 2006, obično se navode:

- Necarinske barijere (definišu se kao mere i postupci država koje narušavaju slobodnu svetsku trgovinu, bilo da je ograničavaju ili „neprirodno“ stimulišu, štite domaću privredu od inostrane konkurencije, a čija primarna namera nije povećanje budžetskih prihoda) – ne mogu se do kraja regulisati zakonima, vrlo je teško utvrditi sve faktore koji otežavaju nesmetan protok robe, bilo da su ih zemlje namerno ili nenamerno uvele

- Korupcija, uvozne dozvole, tranzitni troškovi, atipični sertifikati
- Slabost institucija i nesprovođenje donetih zakona

Srbija i tržište regiona CEFTA

Prema učešću u ukupnom izvozu Srbije, tržište regiona CEFTA-e je drugo po značaju (posle tržišta EU). Podaci Republičkog zavoda za statistiku pokazuju da je Srbija u 2013. godini ostvarila suficit u razmeni sa zemljama CEFTA-e od 1,73 milijarde dolara, što je rezultat uglavnom izvoza poljoprivrednih proizvoda, kao i raznih gotovih proizvoda. Za posmatrani period, izvoz Srbije iznosio je 2,72 milijarde dolara, a uvoz 988,9 miliona dolara.

U zemlje CEFTA, Srbija je u prethodnoj godini najviše izvozila žitarice, proizvode od žitarica, razne vrste pića, razne gotove proizvode. Kad je reč o uvozu, najviše su zastupljeni bili gvožđe i čelik, električna energija, kao i povrće i voće.

Region CEFTA je jedno od retkih tržišta sa kojima Srbija ima kontinuirani suficit u razmeni, odnosno na koje više izvozi nego što uvozi – i u 2012. godini je takođe ostvarila suficit od oko 1,32 milijarde dolara.

Kao što je već rečeno, zbog brojnih nerešenih problema između zemalja članica, u primeni sporazuma CEFTA 2006 često dolazi do teškoća i zastoja. Navodimo dva slučaja skorijeg datuma, koji su pogodili našu zemlju.

Slučaj Makedonije

Makedonija je 2013. godine donela Uredbu o ograničenju uvoza pšenice i brašna (sa ciljem da uvoznici smanje uvoz pšenice i brašna i da se povećaju kupovine makedonske pšenice i brašna). Nakon primene ove nedozvoljene mere (nedozvoljena je jer se njome krši sporazum o slobodnoj trgovini) Srbija je mesečno izvozila dva, tri, a nekad i četiri puta manje pšenice nego kad je izvoz bio slobodan.

Uproščeno rečeno, ova Uredba je regulisala (ograničavala) uvoz pšenice i brašna na sledeći način: za kilogram pšenice uvezene iz Srbije, makedonski uvoznik morao je da kupi 3kg domaće pšenice, a za kilogram uvezenog brašna iz Srbije morao je da kupi 4kg domaće pšenice (što im naravno zbog cena nije odgovaralo, pa su smanjivali svoj uvoz iz naše zemlje).

Na inicijativu naše Vlade, CEFTA je od Makedonije tražila da povuče uredbu kojom se krši Sporazum o slobodnoj trgovini.

Slučaj Albanije

Albanija je septembra 2014. godine usvojila Zakon o lekovima i medicinskim sredstvima, čije odredbe diskriminišu samo proizvođače sa Balkana.

Naime, kao uslov da bi se lek proizveden na Balkanu registrovao za promet u Albaniji, potrebno je da, pored registracije u domicilnoj državi, bude registrovan i u

jednoj od zemalja EU (za ovo prilagođavanje novim zakonskim odredbama je dat veoma kratak rok od 6 meseci).

Na ovaj način, Albanija je postavila barijere slobodnoj trgovini koje su u suprotnosti sa Sporazumom CEFTA 2006, sa Sporazumom o tehničkim preprekama u trgovini STO i ratifikovanim sporazumima Srbije i Albanije.

Spornim zakonom posebno su pogođeni proizvođači iz Srbije (ali i proizvođači iz BiH i iz Makedonije).

Zakonodavstvo Srbije kojim je regulisana ova oblast, usklađeno je u potpunosti sa propisima EU, a proizvođači koji prodaju lekove u Albaniji imaju EU GMP sertifikate i dokumentaciju potrebnu za registrovanje lekova u skladu sa regulativom EU. To znači da nema nikakvog osnova da se proizvođačima iz Srbije postavljaju dodatni uslovi za registraciju lekova. Trenutno je u Albaniji registrovano oko 110 lekova srpskih proizvođača, a 19 je u postupku registracije.

Albansko tržište lekova vredno je oko 135 miliona evra na godišnjem nivou, s tim da sopstvenom proizvodnjom pokrivaju osam do devet procenata. Srpski proizvođači učestvuju sa četiri miliona evra, sa tendencijom stalnog rasta. Tim zakonom najviše su ugroženi "Hemofarm" i "Galenika", tržište Albanije im se zatvara, a tu su i velika sredstva uložena u registraciju lekova, kao i u marketing na ovom tržištu.

Privredna komra Srbije u saradnji sa Ministarstvom privrede, Ministarstvom trgovine, turizma i telekomunikacije i Ministarstvom inostranih poslova čini sve kako bi se ova sporna odredba zakona stavila van snage.

Ako ne uspeju diplomatski pregovori, Srbija sprema adekvatne ekonomske kontramere. O sporu je obavestena i EU koja u ovom slučaju pruža podršku Srbiji, BiH i Makedoniji da što pre reše problem i zaštite svoje izvoznike. Kao što je rečeno, albanski zakon primenjuje se od septembra 2014. godine, ali je balkanskim zemljama na koje se odredba odnosi dat rok od šest meseci da se prilagode i njegova puna primena počinje prvog marta ove godine. Ostaje da se vidi da li će, kada i kako ovaj problem biti rešen.